

خدمات اجتماعی در اسلام

مؤلف:

دکتر محمد علی دوست خراسانی

عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع)

بازمقدّمه:

حجت الاسلام و المسلمین محمدی یشوایی

انتشارات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: خدمات اجتماعی در اسلام
مؤلف: نوراله علیدوست خراسانی
مؤلف: حجت الاسلام و المسلمین مهدی پیشوایی
ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام
محقق: محمده آرا و ویراستار ادبی: رضا عبداللهی
ناشر: یه ساز و ناظر نسخه پردازی و چاپ: رضا دیبا
چاپ و صحافی: چاپ سپیدان
چاپ اول: (نوبت اول): ۱۳۹۷
قیمت: ۲۳۰/۰۰۰ ریال
شماره کتاب: ۱۰۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۶۵-۶

تهران: بزرگراه شهید چمران، پل میریت، دانشگاه امام صادق علیه السلام
صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۶۵۵ کد پستی ۱۴۶۶۵۹۱ تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
فروشگاه اینترنتی: www.ketabesadiq.ir • E-mail: press@iu.ac.ir

سرشناسه: علیدوست خراسانی، نوراله، ۱۳۳۰
عنوان و نام پدیدآور: خدمات اجتماعی در اسلام / مؤلف نوراله علیدوست خراسانی، مقدمه مهدی پیشوایی
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۳۰۹ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۶۵-۶
موضوع: خدمات اجتماعی - جنبه‌های مذهبی - اسلام
موضوع: اسلام و مسائل اجتماعی
موضوع: اخلاق اجتماعی - جنبه‌های مذهبی - اسلام
شناسه افزوده: پیشوایی، مهدی، ۱۳۲۴ - مقدمه نویس
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ خ ۸/ ۲۳۰ BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳
شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۱۹۸۹۶

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.
این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب

۱۳.....	سخن‌ها
۱۵.....	دسته
۱۷.....	فصل اول. لزیم د اونا و همکاری
۱۹.....	۱. قرآن و تعاون و نیکو ها
۲۰.....	۲. تعاون و همکاران در آیات
۲۱.....	۱-۲. برآوردن حاجت مؤمنان
۲۱.....	۱-۱-۲. برترین کار شاد برادر دل دیگران
۲۲.....	۲-۱-۲. محبوب‌ترین کارها نزد خدا
۲۳.....	۲-۱-۳. توصیه‌ای از امیرمؤمنان (علیه السلام)
۲۳.....	۲-۱-۴. شاد کردن خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و ائمه اطهار (علیهم السلام)
۲۴.....	۲-۱-۵. یک نمونه تاریخی
۲۶.....	۲-۱-۶. پاداش برآوردن حاجت مؤمن
۲۶.....	الف. برتر از ده طواف
۲۷.....	ب. امنیت در روز قیامت
۲۹.....	ج. ورود به بهشت
۳۱.....	د. کفاره خدمت به حاکم ستمگر
۳۱.....	۲-۱-۷. پاداش عبادت تمام عمر
۳۳.....	۲-۱-۸. مجازات سهل انگاری در برآوردن نیاز نیازمندان
۳۳.....	الف. خیانت به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)
۳۴.....	ب. خواری دنیا و آخرت
۳۴.....	ج. محروم شدن از بهشت

- د. نشانه انکار معاد..... ۳۴
- هـ. قطع رابطه با خدا و امامان معصوم (علیهم السلام)..... ۳۵
- و. عاقبت خودداری از کمک به نیازمندان..... ۳۶
- ز. مورد استثنائی..... ۳۶
- ۱-۹. توصیه امام صادق (علیه السلام) به صفوان جمال و جمیل بن دراج..... ۳۷
- ۱-۱۰. تذکر چند نکته پیرامون خدمت به مردم..... ۳۸
- الف. غنیمت شمردن فرصت‌ها..... ۳۸
- ب. پیشی گرفتن در رفع نیازهای مردم..... ۴۰
- ج. شکا. هنگام روی آوردن رحمت‌ها و..... ۴۲
- د. برخورد با نیازمندان..... ۴۴
- هـ. کینه نه کینه..... ۴۶
- فصل دوم. سیر کردن گوسفندان..... ۵۱**
۱. یک نکته..... ۵۳
۲. پیشگامی پیشوایان دینی در این زمینه..... ۵۵
- ۱-۲. امام حسین (علیه السلام) و نیازمندان..... ۵۵
- ۲-۲. امام سجاد (علیه السلام) و نیازمندان..... ۵۷
- ۳-۲. امام صادق (علیه السلام) و مستمندان..... ۵۸
- فصل سوم. عیادت بیمار..... ۵۹**
۱. ثواب عیادت بیمار..... ۶۰
۲. چرا به عیادت من نیامدی؟..... ۶۱
۳. دعایی از صحیفه سجادیه..... ۶۳
۴. آداب عیادت بیمار..... ۶۳
- ۱-۴. آداب نشستن نزد بیمار..... ۶۴
- ۲-۴. تقویت روحی..... ۶۴
- ۳-۴. کوتاه کردن دیدار..... ۶۵
- ۴-۴. عیادت کامل..... ۶۵
- ۵-۴. نداشتن توقع پذیری از بیمار..... ۶۶
- ۶-۴. تعامل با بیمار..... ۶۶

۶۸.....	۵. عیادت از بیماران اهل سنت و یهودی
۶۸.....	۶. همنشینی با بیماران پوستی
۶۸.....	۷. پاداش پرستاری از بیمار
۷۱.....	فصل چهارم. رسیدگی به معلولان
۷۱.....	۱. معلولان جسمی و ذهنی
۷۵.....	۲. راهنمایی و کمک به نابینایان
۷۵.....	۳. دیدن مبتلایان
۷۷.....	فصل پنجم. پوشانیدن برهنگان
۸۱.....	فصل ششم. تشویق به ازدواج و فراهم ساختن وسایل آن
۸۲.....	۱. ترتیب ازدواج - آسان
۸۳.....	۲. ازدواج و سلام آرامش
۸۴.....	۳. وساطت در ازدواج
۸۶.....	۴. نکته لازم
۸۹.....	فصل هفتم. صلح و آشتی دادن بین مردم
۸۹.....	۱. قرآن و اصلاح بین مردم
۹۰.....	۲. روایات و اصلاح بین مردم
۹۰.....	۱-۲. برترین عبادت
۹۱.....	۲-۲. بالاتر از صدقه
۹۳.....	۳. بودجه مخصوص جهت اصلاح
۹۳.....	۴. دروغ به خاطر اصلاح
۹۴.....	۵. خشنودی شیطان از عداوت بین مسلمانان
۹۵.....	۶. قهر بیش از سه روز
۹۶.....	۷. این همه تأکید بر اصلاح چرا؟
۹۷.....	فصل هشتم. حمایت از اسیران
۹۹.....	۱. احکام اسرای جنگی
۱۰۰.....	۲. آزادی اسیر در ماه رمضان
۱۰۱.....	۳. شفاعت برای آزادی اسیر

۴. نیکی با اسیران.....	۱۰۱
۵. یک نکته: عدم جدایی مادر و فرزند در زمان اسارت.....	۱۰۱
۶. مدارا با اسیر.....	۱۰۲
۷. پرهیز از قتل اسیر.....	۱۰۲
۸. آزادسازی اسیران.....	۱۰۲
فصل نهم. آزاد کردن بردگان.....	۱۰۵
فصل دهم. نیکی به همسایگان.....	۱۰۹
۱. محدوده همسایگی.....	۱۱۱
۲. حق همسایگی.....	۱۱۲
۳. حفظ اسرار همسایه.....	۱۱۴
۴. بردباری در برابر آزار همسایه.....	۱۱۴
۵. شمول رحمت الهی.....	۱۱۴
۶. ورود به بهشت.....	۱۱۴
۷. کفر بی توجهی به همسایه.....	۱۱۴
۸. کفر همسایه آزاری.....	۱۱۵
۸-۱. خروج از صف مؤمنان.....	۱۱۵
۸-۲. محرومیت از رحمت خدا.....	۱۱۶
۹. دعا برای همسایگان.....	۱۱۶
فصل یازدهم. احترام به سادات.....	۱۱۷
۱. پاداش نیکی به سادات.....	۱۱۹
۲. ثواب احسان درباره علویان.....	۱۲۰
۳. عبدالله بن مبارک و زن علویه.....	۱۲۱
۴. شفاعت نکردن پیامبر (ﷺ).....	۱۲۲
فصل دوازدهم. حمایت از سالمندان.....	۱۲۵
۱. دو آیه از قرآن درباره پدر و مادر.....	۱۳۲
۲. حمایت از سالمندان در احادیث.....	۱۳۲
۳. جایگاه و منزلت سالمندان.....	۱۳۶

۱۳۹	فصل سیزدهم. صدقه در راه خدا.....
۱۳۹	۱. صدقه در آیات.....
۱۴۰	۲. صدقه در احادیث.....
۱۴۷	فصل چهاردهم. پرداخت بدهی بدهکاران.....
۱۴۸	۱. محبوب‌ترین اعمال.....
۱۴۹	۲. سخت نگرفتن بر بدهکار.....
۱۴۹	۳. پاداش مهلت به بدهکار.....
۱۴۹	۴. سایه رحمت الهی.....
۱۵۰	۵. اجابت دعا.....
۱۵۰	۶. شان تشیع.....
۱۵۲	۷. پرداخت دین امام زید.....
۱۵۳	۸. داستان ابن ابی عمیر.....
۱۵۵	فصل پانزدهم. همدردی با مصدحت‌دیدگان.....
۱۵۶	۱. پاداش همدردی و تسلیت.....
۱۵۸	۲. لزوم تسلیت.....
۱۵۹	۳. حضور نزد صاحب‌عزا.....
۱۵۹	۴. دل‌داری زبانی.....
۱۵۹	۵. تهیه غذا برای صاحبان مصیبت.....
۱۶۱	فصل شانزدهم. حمایت از زندانیان.....
۱۶۲	۱. زندان کانون ارشاد یا دانشگاه فساد.....
۱۶۳	۲. احادیثی پیرامون کمک به زندانیان.....
۱۶۴	۳. تغییر هوا و مکان در زندان.....
۱۶۴	۴. خروج موقت از زندان.....
۱۶۵	۵. تذکر یک نکته.....
۱۶۷	فصل هفدهم. حمایت از خانواده‌های بی‌سرپرست.....
۱۶۹	۱. روایاتی در این باره.....

فصل هجدهم. صله رحم ۱۷۵

۱. بهترین مردم ۱۷۵

۲. صله رحم از اجزای دین ۱۷۵

۳. صله رحم در قرآن ۱۷۶

۴. صله رحم در روایات ۱۷۶

۵. آثار صله رحم ۱۷۸

۶. بر قطع رحم ۱۷۹

۷. مرد صله رحم ۱۸۰

۷-۱. نیک ۱۸۰

۷-۲. ناری به ۱۸۱

۷-۳. بهترین کار ۱۸۱

۷-۴. رضای پرو دگ ۱۸۱

۷-۵. بهتر از یک سال ۱۸۲

فصل نوزدهم. وام قرض الحسنه ۱۸۵

۱. معنای قرض الحسنه ۱۸۵

۲. پاداش قرض الحسنه در قرآن ۱۸۶

۳. پاداش قرض الحسنه در روایات ۱۸۸

۴. پاداش قرض هجده برابر ۱۸۹

فصل بیستم. سرپرستی یتیمان ۱۹۱

۱. قرآن و یتیمان ۱۹۲

۲. نوازش یتیمان در احادیث ۱۹۳

۲-۱. ورود به بهشت ۱۹۴

۲-۲. ترفیع درجات و محو سیئات ۱۹۴

۲-۳. ثواب پناه دادن به یتیم ۱۹۴

۲-۴. برطرف شدن عذاب ۱۹۵

۲-۵. ثواب ساکت کردن یتیم ۱۹۵

فصل بیست و یکم. حمایت از در راه ماندگان (ابن السبیل) ۲۰۳

۱. احادیثی پیرامون در راه ماندگان ۲۰۵

۲۰۷	۲. نکته لازم درباره ابن السبیل
۲۰۹	فصل بیست و دوم. میهمان نوازی
۲۱۲	۱. رعایت سادگی در پذیرایی
۲۱۲	۲. داستانی از ابن ابی الحدید
۲۱۴	۳. حق میهمان
۲۱۴	۳-۱. پرهیز از روزه
۲۱۵	۳-۲. تحقیر نکردن غذا
۲۱۵	۳-۳. هم غذاشدن با میهمان
۲۱۶	۴. میهمان سرزده و دعوت شده
۲۱۶	۵. عایف میهمان
۲۱۶	۶. سادگی در میهمانی
۲۱۷	۷. حله میهمانی
۲۱۹	فصل بیست و سوم. وقف برای امور خیریه
۲۱۹	۱. موقوفات پیامبر اسرم (ﷺ) و اهل بیت (علیهم السلام)
۲۲۰	۲. ضرورت مالکیت و وقف پیش از وفات
۲۲۱	۳. دلایل ضرورت مالکیت و وقف
۲۲۳	۴. جایگاه وقف در اسلام
۲۲۳	۵. ترغیب ائمه (علیهم السلام) به مسئله وقف
۲۲۵	۶. موقوفه ها و صدقه های پیشوایان دینی
۲۲۶	۶-۱. باغ های مُخیریق
۲۲۷	۶-۲. موقوفه های دیگر رسول خدا (ﷺ)
۲۳۰	۶-۳. موقوفه های امیر المؤمنان (علیه السلام)
۲۳۲	۶-۴. وقف خانه
۲۳۲	۶-۵. موقوفه های دیگر امیر مؤمنان (علیه السلام)
۲۳۴	۶-۶. وصیت امیر مؤمنان (علیه السلام) در مورد اداره اموال موقوفه او
۲۳۵	۶-۷. موقوفه های حضرت زهرا (علیه السلام)
۲۳۶	۶-۸. وقف نامه ای از حضرت زهرا (علیه السلام)
۲۳۸	۶-۹. وقف نامه های امام حسین (علیه السلام)

۶-۱۰.	موقوفه‌های امام صادق (علیه السلام).....	۲۳۸
۶-۱۱.	وقف‌نامه حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام).....	۲۳۸
۷.	تولیت صدقات پیامبر (صلی الله علیه و آله).....	۲۳۹
۷-۱.	زید بن حسن متولی صدقات پیامبر (صلی الله علیه و آله).....	۲۳۹
۸.	تولیت صدقات امیرمؤمنان (علیه السلام).....	۲۴۰
۸-۱.	حسن بن حسن متولی صدقات.....	۲۴۰
	فصل بیست و چهار. شرکت در تشییع جنازه مؤمن.....	۲۴۳
۱.	حادیثی پیرامون آداب شرکت در مراسم تشییع جنازه.....	۲۴۳
۲.	پیامد غمیده در تشییع جنازه.....	۲۴۷
۴.	حرکت انبساط در جنازه.....	۲۵۲
	منابع و مأخذ.....	۲۵۵
	نمایه آیات.....	۲۶۹
	نمایه روایات.....	۲۷۳
	نمایه.....	۲۹۹

مقدمه

از عرفان بنگ اسلامی، در طرح جامعه اسلامی، افراد مسلمان با هم علائق و پیوندهایی دارند، به ویژه اینکه از پیوند اخوت دینی برخوردارند؛ به همین مناسبت «امت» نامیده می‌شوند.

امام صدقه (ع) با اشاره به این پیوندها، مسلمانان را اعضای یک پیکر معرفی نموده و فرمودند:

«مؤمن؛ برادر و برمن، با او مانند یک پیکر است، اگر عضوی از یک پیکر به درد آید، اعضای دیگر به درد می‌آیند، مؤمنان ارواحشان از روح واحد است...»^۱

این ارتباط و پیوند، باعث می‌شود انسان به فکر یکدیگر باشند و در رفع گرفتاری‌های یکدیگر بکوشند، چنانکه در حدیث معروف آمده است:

«مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ»
 «هر کس به امور و شئون مسلمانان اهتمام نرود، مسلمان نیست» (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲: ۱۶۳؛ کتاب الایمان و الکفر، باب الاعتناء بأُمور المسلمین، حدیث ۱).

از این رو در اسلام به یک سلسله اقدامات اجتماعی مانند رفع گرفتاری مسلمانان، حمایت از سرپرستی ایتم، رفع اختلاف بین دو مسلمان، عبادت عماران و پرداخت قرض الحسنه به نیازمندان و... توصیه شده است و ثواب و فضیلت فراوان برای آن‌ها بیان شده است.

این گونه خدمات اجتماعی ممکن است اصطلاحاً از عبادات تعبدی به شمار

۱. الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ كَالْحَدِيدِ الْوَاحِدِ إِنْ اشْتَكَى شَيْئاً مِنْهُ - وَجَدَ أَلَمَ ذَلِكَ فِي سَائِرِ جَسَدِهِ وَارْتَوَحَهُمَا مِنْ رُوحٍ وَاحِدَةٍ... (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲: ۱۶۶؛ کتاب الکفر و الایمان، باب اخوة المؤمن بعضهم ببعض، حدیث ۴).

نروند و مستحب شمرده شوند اما برای برخی از آن‌ها چنان ثواب و فضیلت بزرگ در روایات ذکر شده که برای بعضی از عبادات ذکر نشده است. به لحاظ اهمیت این گونه خدمات است که برخی بنیادها و مؤسسات خیریه با همت نیکوکاران برای ارائه این گونه خدمات تأسیس شده است.

تاکنون شناساندن این گونه خدمات و معرفی آن‌ها و بیان ارزش و اهمیت آن‌ها از نظر اسلام، در یک مجموعه مغفول مانده و حق آن‌ها ادا نشده است.

وایق، مکرم ما، روحانی پرتلاش جناب حجت‌الاسلام آقای نورالله علیدوست خراسانی با سعی و تلاش فراوان این اثر ارزنده را تدوین کرده تا هم علاقه‌مندان به این گونه خدمات بیشتر توجه کرده، تشویق شوند و هم گوشه‌ای از تعالیم اجتماعی اسلام روشن گردد.

توفیق روزافزون جناب آقای علیدوست را از درگاه خداوند متعال خواستارم و امیدوارم مانند گذشته، با هم آثار ارزشمند دیگری به عالم کتاب و کتابخوانی عرضه نمایند.

والله ولی التوفیق

قم مهدی پیشوایی

ذیحجه ۱۴۰۱ ش شهرپور ۱۳۹۷ ش